

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА ЦІННІСТЬ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА ТА РУШІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

*Штепа О. О., Коваленко С. В.
Полтава, Україна*

У педагогічній системі А. С. Макаренка можна виокремити дві групи провідних орієнтирів. Перша полягає в тому, що в центрі педагогічного процесу знаходиться людина, її гармонійний розвиток, духовність, свобода, відповідальність, обов'язок як сенс життя. Друга є похідною від першої. До неї входять цінності, необхідні для розвитку людини: гуманне суспільство, активна діяльність (праця, гра, навчання), краса, ідея гармонії людини й співтовариства (суспільства). Очевидно, що вказані цінності аж ніяк не вичерпують багатства та різноманітності справжніх цінностей виховання А. С. Макаренка.

Однією з найбільш значущих цінностей в педагогічній діяльності А. С. Макаренка є толерантність, що розуміється як ставлення до іншого як до рівноцінного члена соціуму. У науковій літературі існує низка визначень даної категорії. Наприклад, на думку філософа Л. Шелюк, аналіз поняття «толерантність» дозволяє розуміти його, як: терпимість до чужих думок і вірувань; терпимість до чужих думок, переконань, поведінки; здатність індивіда сприймати без агресії думки, що відрізняються від власних, а також особливості поведінки та стилю життя [3, с. 299]. Дослідниця феномена толерантності О. Помянцева вважає, що його доцільно розглядати як різновид взаємодії та взаємовідносин різних сторін – індивідів, соціальних груп, держав, політичних партій, за якого сторони приймають відмінності у поглядах і діях одна одної [2, с. 11]. На думку В. Бакальчук, толерантність як загальносуспільну цінність можна визначити за наявності у суспільстві міжкультурного діалогу – відкритої взаємодії представників різних етнокультурних груп, їхньої здатності увійти в комунікативне поле діалогу, залучатися до взаємодії [1, с. 156]. Ми визначимо толерантність як бажання та можливість індивідів у соціумі розуміти протилежні ідеї та цінності, а також знаходити розумний компроміс шляхом конструктивного діалогу.

О. Помянцева услід за В. Лекторським наводить чотири розуміння (рівні) толерантності:

1) Толерантність як байдужість. На думку авторки, має ліберальну політичну основу, із погляду якої проблеми всього суспільства важливіші, ніж наявність розбіжностей між людьми [2, с. 13]. Таке трактування толерантності нівелює значення особистості на користь інтересів соціальних спільнот, що суперечить принципу верховенства права і є важко здійснюваним для етносу з надзвичайно потужно розвиненим почуттям індивідуалізму.

2) Толерантність як неможливість взаємопорозуміння. Якщо ми не можемо зрозуміти іншу культуру або поведінку, ми не повинні бути ворожими

до неї [2, с. 13]. Дане розуміння феномена не лише не забезпечує розвитку етносу за рахунок рецепції культурних досягнень іншої спільності, але й «програмує» потенційний світоглядний конфлікт у майбутньому.

3) Толерантність як поблажливість до слабкостей інших. У цьому разі має так само відтінок презирства до інших [2, с. 13]. Очевидно, що далеко не усі людські «слабкості» можуть бути виправдані. Для чіткого розмежування допустимої та не допустимої у соціумі поведінки необхідно формувати свідому, аргументовану, з точки зору ключових ідей національного державотворення, толерантність.

4) Толерантність як розширення власного досвіду і критичний діалог. О. Помянцева зазначає, що при такій моделі кожна культура, ціннісна і пізнавальна система не тільки не вступає в боротьбу з іншою системою, але так чи інакше намагається врахувати досвід іншої системи, розширюючи тим самим горизонт своєї власної системи [2, с. 13]. Саме така модель толерантної поведінки у вітчизняному соціумі є найбільш оптимальною. Вона повністю відповідає відомій формулі українського поета Т. Шевченка: «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь». Лише «толерантний діалог» як форма комунікації з «іншими» зможе зміцнити та розвинути вітчизняний соціум, зробити його більш стійким як перед зовнішніми загрозами, так і внутрішніми конфліктами.

Толерантність, як принцип буття українського соціуму, є також пріоритетним для формування внутрішньої настанови всіх українців на сумісну конструктивну діяльність і не лише індивідуальну, а й колективну відповідальність, на розвиток власної суспільної свідомості у руслі терпимості та плюралізму. Не можна не погодитись з В. Бакальчук, яка переконана, що, утверджуючи толерантність як суспільну цінність в українському суспільстві, необхідно звернути увагу не на становлення мультикультурного суспільства, а на збереження та повагу до багатоманітності українського народу [1, с. 157].

Інституціалізація та укорінення в суспільній свідомості ідеї толерантності забезпечить внутрішню єдність вітчизняного соціуму та його стійкість перед зовнішніми загрозами. Оскільки толерантність є рисою національної правової ментальності, даний процес не повинен стати занадто тривалим та болісним. Проте варто підкреслити, що українська соціальна терпимість має виключення щодо певних груп суспільства. Насамперед, це стосується представників ЛГБТ-спільноти, що зумовлено глибоким попитом етносу перед родиною та родинними цінностями.

Список використаних джерел:

1. Бакальчук В. Толерантність як ціннісна складова української культурної ідентичності. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 2. С. 153-158.
2. Помянцева О.П. Толерантність як умова стабільності політичної системи. *Віче*. 2007. № 18. С. 11-13.
3. Шелюк Л.А. Толерантность и авторитет как ценностные ориентации современной молодежи. *Гілея*. 2015. № 5. С. 298-303.